

NAPLÓJEGYZET 1928-BÓL, JÓZSEF ATTILÁRÓL

...Másik kiránduló-társaságunk: a Vágó család. Jóska, a nagy közigazdász, valószínű lelkifurdó, optimizmusával és a tájak szépségét meg a gonddal összeválogatott elemőzsia ízeit egyformán élvező természetével. A felesége, Vilma csúnya, okos kis asszony. Egyetlen leányuk, Márti, sokat van külföldön: azt hiszem, nem fér meg anyjával. Mi születése óta ismerjük és szeretjük. Most éppen itthon van és együtt jár velünk. A Vágó-féle kirándulásokban végcéll vagy közbeeső állomás gyanánt sűrűn szerepel Üröm, ahol több barátjuknak is van nyári házikója.

Ilyen ürömi kiránduláson láttam először Márti társaságában felbukkanni egy fiatal — 22—23 éves — költőt, József Attilát. Úgy látszik, szerelem kezdődik a két gyerek közt. Attila furcsa, vékony, nagybajszú fiú. Proletár-sarjadék; valami baj történt vele a szegedi egyetemen, nagy gyűlölettel beszél Horger Antalról, akit én csak mint jámbor, bogarászó nyelvészt ismerek. Attila szívesen mutatja meg frissen született versei kéziratát. Sokat ír, s a legjobb versei (már pedig mindenkit legjobb teljesítményei szerint kell megítélni) egészen elsőrendű poétára vallanak. Egyébiránt maga sem titkolja, hogy korunk legnagyobb költőjének tartja magát, vele egyenrangúnak csak Illyés Gyulát ismeri el. Viszont, ha egy-egy hirtelen született és azon melegében megmutatott versét habozó arccal fogadja az ember, tüstént eltépi. Ez történt egy dobogókői kiránduláson. Ebéd után Vágóné és Márti visszavonultak aludni a vendégfogadó különszobájába, a társaság többi tagja sétálgatott a hegygerincen. Attila egy padon ülve gyorsan rötta a sorokat. Két verssel készült el, mielőtt a hölgyek felébredtek. Nekem mutatta meg. Észrevette rajtam, hogy nem vagyok elragadtatva.

— Szóval: rosszak, — mondta és már tépte és gyűrte a papirost.

Ürömnön viszont elmondott egy verset, amely valahogy ilyenformán végződik: »S gömbölyödő hasacsánkát nézegetjük hajnalba' —« ez csupa frissesség, egyszerű jókedv — bűbajos.

Találkozni szoktunk a Századunk asztalánál is, a budai Ilona-kávéházban. Vámbéry sziporkázó szellemessége magában is elég lenne, hogy odacsábítsa az embert. Ott van szerkesztőtársa, Varró István, rendszeren eljár Gönczi Jenő is, Csécsy Imre és még vagy tíz munkatárs.

Az Ilona-kávéház terraszán támadt valakinek az a tréfás ötlete, hogy költői versenyt rendezzünk: ki ír meg hamarabb egy szonettet, amelynek tárgya: a kávéház kerek asztala, de bele van szöve Márti neve is.

Attila meg én álltunk versenybe. Abban a vonatkozásban, amelynek Molière bölcs mondása szerint »semmi köze az ügyhöz«, én lettem a győztes, mert szonetttem tíz perc alatt elkészült. Attila két perccel később futott be. Az irodalomtörténet szorgalmas részletkutatói számára idemácsolom mind a két verset, de elébeírom saját véleményemet, amelyet az asztaltársaság jó ízléssel helybenhagyott:

— Ilyen az, amikor költő és tanár versenyeznek egymással.

Most jöjjenek a versek, a »befutás« sorrendjében.

Az enyém:

*Artus királynak tizenkét lovagja
Büszkén ragyog kerek asztal körül.
Mögöttük a zord harci zaj elül,
Arcukról elmúlt a tornák haragja.*

*A költő már a krónikát faragja,
Dicsőítő szokat mindenkirül,
A tizenkét lovag nyugodtan ül,
A harcot most már ifjabbakra hagyja.*

*Nekik ez tán csupán dicsőség jár ki,
De az ifjúság áll hátuk megett,
Szóvén magában harci terveket*

*És mosolyog: csak pihenjete már ti,
Állatok tornát, harcot eleget, —
Mi meg akarjuk vívni az eget!*

József Attiláé :

*Óh kerek világ kerek asztala,
Éhesen ültem én melletted mindig.
Terülj most nekem, kezemből behintí
szürkeséged rózsák zuhataga.*

*Terülj most nékem. Ült-e valaha
eléid bosszús istent rendelő vendég?
És könyökölt-e így? Tudod-e nemrég
szívem vérfoltos abroszod vala.*

*És teritettem rajta mindeneknek,
jaló farkasnak, öklendő ölebnak
s most itt révedek rajtad éhesen.*

*Mondd, megdicsérenél-e, ha szólni tudnál?
Vagy lábaiddal tőlem messze futnál,
hogy ne boruljak asztalomra sem?*

KOSZTOLÁNYI DEZSŐNÉ

EGY ESTE JÓZSEF ATTILÁVAL

Mindössze egy vacsorára emlékszem élénken.

A nagyebédlőben, hosszú asztalnál ültünk, a hollandi csillár valamennyi lámpája élesen világított. Halászlé és túróscsusza volt a vacsora. Ez 1933 telén volt. József Attila Judittal együtt jött el hozzánk. Igen élénk volt. Talán a magyaros vacsora, meg a hall népies bútorai terelték a szót az egyre terjedő regionális irodalmi mozgalomra. Arról beszéltek, hogy ennek a túltengése beszűkíti, megsűrkíti, elszegényíti irodalmunkat.

Majd régi magyar nyelvmlékek kerültek szóba, egy teljes etimológiai szótár szükségességéről, hiányáról, a finn-magyar rokonságról beszéltek. Finn szavakat mondogattak, olyanokat, melyek egy töről szakadtak magyar szavakkal. Attila elkezdte mondani a Kalevala sorait, Vikár Béla pompás fordításában. Kezdetben felváltva mondogatták férjemmel, de Attila annyira belemelegedett, hogy minduntalan férjem szavába vágott, ő akarta mondani. Férjem mosolyogva hagyta vendégét, hadd mondja kedvére. Az sehogyse tudta abbahagyni. Fel-fel ugrált a vacsora mellől, a székek mögött, az asztal mentén föl s alá járkált, lelkesülten. Mintha vizsgázni akarna, jól vizsgázni — Kosztolányi »tanár« jelenlétében, vagy mintha ő maga volna »a tanár« s mindenről megfélekedve, tanítványainak magyarázna.

Én tudtam, hogy Attila lélekelemző kezelésben van. Jól ismertem az idegbetegségek különböző mechanizmusait és ezt a túlélénkséget, ezt a — beszédnek abbahagyni nem tudását — tünetnek éreztem.

Kétségtelen azonban, hogy ő jól érezte magát hypomániás állapotában. Sokáig volt ott, elmenőben megsímogatta a vállam, »Rendes ember vagy« — mondta. Bevallom, kicsit elmosolyodtam ezen a nőket szokatlanul illető dicséreten. Háziasszonyi mivoltom elismerésének éreztem.

Ezekután férjem betegsége rosszabbra fordult, egyre rosszabbra s én — ha talán járt is még nálunk, vagy férjemet látogatta a kórházban — már senkire és semmire nem tudtam figyelni, sem emlékezni.

Megemlítem még, amit már egyébként megírtam, hogy férjem, amikor megtudta, hogy József Attila nem részesült Baumgarten díjban, sírva fakadt. Szerette, becsülte és sajnálta, őt.